

なるほど

Harry Solvang

NARU HODO

Moderne japansk grammatikk
– fra det enkle til det avanserte **1**

2. utgave

FAGBOKFORLAGET

なるほど

Naru hodo

Moderne japansk grammatikk

– fra det enkle til det avanserte

1

Harry Solvang

なるほど

Naru hodo

Moderne japansk grammatikk

– fra det enkle til det avanserte

1

2. utgave

FAGBOKFORLAGET

比呂子ちゃん、かおりちゃん、慶ちゃん
いつも応援してくれてありがとう

Copyright © 2021 by
Vigmostad & Bjørke AS
All Rights Reserved

1. utgave 2021 / 1. opplag 2021

ISBN: 978-82-450-3666-4
ISBN (trykt): 978-82-450-3480-6

Tilrettelagt for e-bok: John Grieg, Bergen
Forsidedesign ved forlaget

Spørsmål om denne boken kan rettes til:
Fagbokforlaget
Kanalveien 51
5068 Bergen
Tlf.: 55 38 88 00
e-post: fagbokforlaget@fagbokforlaget.no
www.fagbokforlaget.no

Materialet er vernet etter åndsverkloven.
Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling
bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor.

Forord

Mer enn fem år har gått siden den første omfattende beskrivelse av moderne japansk grammatikk ble gitt ut på norsk. Siden den gang har tobindsverket «Naru Hodo» vært i bruk ved norske universiteter, og også andre japanskinteresserte – enten de har prøvd å tilegne seg språket gjennom selvstudier eller har deltatt på ulike typer kurs – har kunnet finne nyttig informasjon til hjelp i studiene sine. Dette kan jeg trekke ut av alle tilbakemeldingene jeg har mottatt i løpet av disse årene.

Målgruppen for denne grammatikken er i første rekke japanskstudenter ved norske universiteter, og samlet dekker de to bindene alle nivåer i japanskstudiet. Mange semestre i dialog med studenter som regelmessig og aktivt konsulterer grammatikken – deres innspill, spørsmål og kommentarer – har inspirert meg til å revurdere den pedagogiske så vel som den faglige fremstillingen flere steder. Deler av stoffet er derfor restrukturert; noe er tatt bort, noe er endret og noe er kommet til. Vanskelig tilgjengelige eksempelsetninger er byttet ut med setninger som bedre illustrerer de aktuelle grammatiske poengene, nye avsnitt og kapitler er lagt til, upresise formuleringer er strammet opp og skjemmende trykkfeil er luket ut. Resultatet er blitt en delvis utvidet utgave, som på flere punkter favner bredere og dypere enn førsteutgaven.

I likhet med førsteutgaven er grammatikken av praktiske årsaker delt i to bind. Selv om bind 1 i utgangspunktet tar for seg mer grunnleggende forhold enn bind 2, er inndelingen temamessig bestemt. Kapitlene er bygget opp slik at de starter med det enkle og elementære, mens drøftingen blir mer og mer kompleks og avansert dess lenger ut i kapitlene man kommer. Dette betyr at avanserte problemstillinger ikke er forbeholdt bind 2, men at de også er å finne i bind 1.

Samlet dekker de rundt elleve hundre sidene vesentlige aspekter ved japansk grammatikk. Bind 1 tar for seg det japanske skriftspråket, translitterasjonssystemer, lydsystem og ordklasser. Videre er elementær japansk setningslære, med sentrale begreper som tema og kopula samt uttrykk for eksistens relatert til animate og inanimate subjekter, grundig belyst. I bind 2 er hovedfokuset på verb og setninger. Verbenes ulike bøyings- og avledningssuffikser gjennomgås systematisk, sammen med en gjennomgang av ulike setningstyper og setningskoblinger. De mange formelle substantivenes rolle i japansk frase- og setningsdanning vies også plass, sammen med temaer som tempus, aspekt og modalitet. Endelig inneholder bind 2 en skjematisk oversikt over ordklasseinndeling slik den fremkommer i tradisjonell japansk skolegrammatikk.

Siden de fleste potensielle brukere har norsk eller et annet skandinavisk språk som morsmål, har jeg sett det som viktig å beholde den kontrastive tilnærmingen fra førsteutgaven.

Tittelen 「なるほど」, som er felles for begge bindene, er et japansk uttrykk som ofte brukes når man hører eller leser noe som virker logisk og overbevisende. På norsk vil vi bruke uttrykk som «jeg skjønner», «jeg er med», «akkurat» eller «aha» i tilsvarende situasjoner. Håpet er at grammatikken skal fungere som en portal til oppdagelser om det japanske språket, slik at du får mange anledninger til å nikke bifallende og ta i bruk uttrykket.

I arbeidet med denne reviderte utgaven har jeg som tidligere hatt faglig støtte fra flere hold. En spesiell takk til dosent Benedicte Irgens ved Institutt for fremmedspråk, Universitetet i Bergen, som også denne gangen har velvillig bidratt med konstruktive innspill og nyttige kommentarer underveis. Fra fagmiljø i Japan har jeg hatt viktige diskusjonspartnere i professor Naoko Maeda ved Gakushuin University i Tokyo, professor Takehiko Maruyama ved Senshu University/National Institute for Japanese Language and Linguistics i Tokyo og professor Setsuko Arita ved Ritsumeikan University i Kyoto. Alle tre er fremtredende spesialister i japansk grammatikk og japansk som fremmedspråk, og har bistått med verdifulle råd og oppklarende kommentarer. Førstnevnte har, sammen med sine masterstudenter, gjennomgått og derved kvalitetssikret de japanske eksempelsetningene som er brukt i bøkene.

Faglig støtte fra ulike hold er selvsagt ingen garanti for at det ikke kan forekomme feil eller mangler i fremstillingen. Eventuelle slike er forfatterens ansvar alene.

Bergen, oktober 2020

Harry Solvang

Innhold

INNLEDNING.....	21
KAPITTEL 1 NOEN GENERELLE SÆRTREKK VED DET JAPANSKE SPRÅKET – INNLEDENDE KOMMENTARER	23
1.1 Ord-/leddstilling	23
1.2 Sætrekk ved substantiver	23
1.3 Sætrekk ved verb.....	23
1.4 Utelatelse av subjektet	24
1.5 Agglutinasjon	24
1.6 Partikler	25
1.7 Japansk skrift	26
1.7.1 Kanji, katakana, hiragana	27
1.7.2 Lange (doble) vokaler og og konsonanter – hiraganasystemet.....	31
1.7.3 Lange (doble) vokaler og konsonanter – katananasystemet.....	32
1.7.4 Tilleggsstavelser i katananasystemet	32
1.7.5 Translitterasjonssystemer	34
1.7.5.1 Representasjon av lange vokaler og konsonanter	36
1.7.6 Gojuuonsystemet	36
1.7.7 Irohasystemet.....	42
1.7.8 Å skrive japansk på PC	43
1.8 Introduksjon til en japansk setning – noen grunnleggende ledd og partikler	47
1.8.1 Temabegrepet	49
1.8.2 Tema versus subjekt.....	51
1.8.3 Tilfeller hvor subjektet ikke kan tematiseres	57
1.8.4 Kontrastiv og fokuserende 「は」 (wa)	68
1.8.5 Kopula 「です」 (desu).....	71
1.8.5.1 Uformelle kopulaformer	73
1.8.5.2 Spørsmål	75
1.8.6 Å uttrykke eksistens	76

1.8.6.1 Verbet 「あります」 (arimasu) i betydningen «å ha»	81
1.8.7 Uttrykk som indikerer sted hvor noe(n) befinner seg	87
1.8.7.1 Sammenligning av 「側」 (soba), 「横」 (yoko) og 「隣」 (tonari)	90
1.8.8 Stedspartikkelen 「に」 (ni)	94
1.8.9 Stedspartikkelen 「で」 (de)	96
1.8.10 Valg av stedspartikkel: 「で」 (de) eller 「に」 (ni)?	97
KAPITTEL 2 JAPANSK LYDSYSTEM OG UTTALE	105
2.1 Japansk er et mora-språk	107
2.2 Trykkaksent og toneaksent	108
2.3 Konsekvenser for uttale av japansk	111
2.3.1 Toneaksent	111
2.3.2 Mora	112
2.3.3 Uttale av konsonanten N	114
2.4 Andre forhold som er vesentlig for autentisk japansk uttale	116
2.4.1 Uttale av fonemet /h/	116
2.4.2 Uttale av fonemet /r/	117
2.4.3 Aspirasjon	117
2.4.4 Avstemming av vokaler	117
2.4.5. Vokalkvaliteter	119
2.4.6 Forholdet translitterasjon–uttale	119
ORDKLASSER. INNLEDNING	120
TERMINOLOGI	121
KAPITTEL 3 VERB	123
3.1 Beskrivelser av japanske verb	123
3.1.1 Ru-verb og u-verb	126
3.1.2 Uregelrette verb	132
3.2 Begrepet ikke-fortid	132
3.3 Fortidsformer	134

3.3.1 Høflig form.....	134
3.3.2 Uformell form.....	134
3.3.2.1 <i>Ru</i> -verb.....	134
3.3.2.2 <i>U</i> -verb	135
3.3.2.3 De uregelrette verbene.....	136
3.4 <i>Te</i>-former.....	137
3.5 Koordinere setninger ved bruk av verbstammer	141
3.6 <i>Te</i>-form av <i>masu</i>-former	142
3.7 Kombinasjonen substantiv + verbet <i>suru</i>	143
3.8 Nektende former av verbet	147
3.8.1 Høflig ikke-fortidsform	147
3.8.2 Høflig fortidsform	148
3.8.3 Uformell ikke-fortidsform	149
3.8.4 Uformell/kort fortidsform	150
3.9 Verb med avvikende bøyning i enkelte former	152
3.10 Oppsummering av kopulaformer	153
3.11 Verbets finale former.....	153
3.12 Foreløpig oppsummering av japanske verb	154
3.13 Andre fremstillingsmåter	155
KAPITTEL 4 SUBSTANTIVER.....	157
4.1 Flertallsmarkering.....	158
4.2 Kategorier av substantiver	160
4.2.1 Alminnelige substantiver (opprinnelig japanske eller sino-japanske)	160
4.2.2 Sammensetninger	160
4.2.3 Avledninger	162
4.2.3.1 Prefikser og suffikser.....	162
4.2.3.1.1 Prefikser	162
4.2.3.1.2 Suffikser	163

4.2.3.2 Avledninger fra andre ordklasser	166
4.2.3.3 Lån og nylaginger	175
4.3 Relasjoner mellom substantiver	177
4.3.1 Modifisering	177
4.3.2 Koordinering	186
4.3.2.1 Koordineringspartikler	186
4.3.2.1.1 「と」 (to) og 「や」 (ya)	186
4.3.2.1.2 「そして」 (soshite)	188
4.3.2.1.3 「および」 (oyobi) og 「ならびに」 (narabi ni)	189
4.3.2.1.4 「も」 (mo)	189
4.3.2.1.5 「に」 (ni)	190
4.3.2.1.6 「やら」 (yara), 「だの」 (dano), 「とか」 (to ka) og 「なり」 (nari) ..	190
4.3.2.1.7 「か」 (ka)	191
4.3.2.1.8 「あるいは」 (arui wa)	191
4.3.2.1.9 「または」 (mata wa)	192
4.3.2.1.10 「もしくは」 (moshiku wa)	192
4.3.2.1.11 「ないし(は)」 (naishi (wa))	193
4.3.2.1.12 「それとも」 (soretomo)	195
4.3.2.2 Utelatelse av koordineringspartikler	195
4.3.2.3 Syntaktiske roller	196
KAPITTEL 5 ADJEKTIVER	199
5.1 I-adjektiver	200
5.1.1 Fortidsform	202
5.1.2 Adverbiell form	203
5.1.3 Høflig nektende form i ikke-fortid og fortid	204
5.1.4 Uformell nektende form i ikke-fortid	205
5.1.5 Uformell nektende form i fortid	206
5.2 Na-adjektiver	209
5.2.1 Adverbiell form	211
5.3 Sideordning av adjektiver	212
5.4 I-adjektiv, na-adjektiv, substantiv eller ...?	214
5.5 Noen ord om adjektiver og kopula	218

5.6 Sammenligninger	220
5.6.1 Komparativ – fortellende utsagn.....	221
5.6.1.1 Modifiserende elementer	226
5.6.2 Likestilling av to enheter	227
5.6.3 Negativ ekvativ setning	228
5.6.4 Komparativ i spørresetninger.....	229
5.6.5 Superlativ.....	231
5.6.5.1 Superlativ i spørresetninger.....	235
5.6.6 Utelatelse/forenkling av ledd	236
5.6.7 Avsluttende kommentarer om na-adjektiver.....	238
 KAPITTEL 6 PRONOMENER	241
6.1 Personlige pronomener	243
6.1.1 Utelatelse av personlig pronomen	254
6.1.2 Alternativer til personlig pronomen	256
6.1.2.1 Suffikset 「さん」 (san).....	256
6.1.2.2 Suffikset 「くん」 (kun)	261
6.1.2.3 Suffikset 「ちゃん」 (chan).....	262
6.1.2.4 Suffikset 「様」 (sama).....	263
6.1.2.5 Titler / sosiale roller	265
 6.2 Eiendomspronomen	268
 6.3 Spørreord	269
 6.4 Ubestemte størrelser	272
 6.5 Refleksivt pronomen.....	277
6.5.1 「自分」 (jibun)	279
6.5.1.1 「自分」 (jibun) som personlig pronomen.....	282
6.5.2 「自分自身」 (jibun jishin)	283
6.5.3 Andre ord som refererer til «selv»	284
6.5.3.1 Beslektete uttrykk	286
 6.6 Resiproke handlinger eller tilstander	287
 6.7 Demonstrativer.....	289
 6.8 Relativt pronomen.....	289

KAPITTEL 7 DE DEMONSTRATIVE MARKØRENE 「こ (KO) ・ そ (SO) ・ あ (A) ・ ど (DO)」 291

7.1 Innledning – det norske systemet 291

7.2 Det japanske 「こ (ko) ・ そ (so) ・ あ (a)」 -systemet 293

7.2.1 Deiktisk bruk.....	293
7.2.1.1 Fysisk avstand til ting (1).....	293
7.2.1.2 Fysisk avstand til sted.....	298
7.2.1.3 Fysisk avstand til ting (2).....	303
7.2.1.3.1 Noen tidsuttrykk med この (kono).....	308
7.2.1.4 Fysisk avstand til ting (3).....	310
7.2.1.5 Fysisk avstand til ting (4).....	311
7.2.1.6 Retning.....	314
7.2.1.6.1 Noen idiomatiske uttrykk med 「こちら」 (kochira), 「そちら」 (sochira), 「どちら」 (dochira).....	321
7.2.1.7 Fysisk avstand til handling.....	324
7.2.1.7.1 Noen utvalgte uttrykk med 「どう」 (doo) og 「そう」 (soo).....	326
7.2.2 Anaforisk bruk. Mental avstand / mentalt territorium	328
7.2.2.1 Noen spesielle tilfeller med 「そ」 -serien	336
7.2.2.1.1 Genitiv	336
7.2.2.1.2 Sted i overført forstand	338
7.2.2.2 Spesiell bruk av 「あれ」 (are).....	338
7.2.2.3 Null-anafori	340
7.2.3 Noen kommentarer om klassifisering	341
7.2.4 Oppsummering av japanske demonstrativer	344

KAPITTEL 8 PARTIKLER.....345

8.1 Temapartikler 345

8.2 Kasuspartikler 348

8.2.1 Grammatiske kasuspartikler.....	349
8.2.1.1 「を」 (o).....	349
8.2.1.2 「に」 (ni).....	352
8.2.2 Lokale kasuspartikler.....	354
8.2.2.1 「に」 (ni).....	355
8.2.2.2 「で」 (de).....	365
8.2.2.3 「から」 (kara).....	370

8.2.2.4 「まで」 (made)	372
8.2.2.5 「までに」 (made ni)	374
8.2.2.6 「から～まで」 (kara-made)	375
8.2.2.7 「へ」 (e)	376
8.2.2.8 Noen ord om 「に」 (ni), 「まで」 (made) og 「へ」 (e)	378
8.2.2.9 「と」 (to)	379
8.2.2.9.1 Hvor mange er det som samhandler?	380
8.2.2.10 「より」 (yori)	382
8.2.3 Grammatiske versus lokale kasuspartikler	384
8.3 Konjunksjonspartikler	385
8.3.1 Sideordnende konjunksjonspartikler	385
8.3.1.1 「し」 (shi)	385
8.3.1.2 「が」 (ga)	386
8.3.2 Underordnende konjunksjonspartikler	388
8.3.2.1 「から」 (kara)	388
8.3.2.2 「から」 (kara)	389
8.3.2.3 「ので」 (no de)	391
8.3.2.4 Sammenligning av 「から」 (kara) og 「ので」 (no de)	393
8.3.2.5 「のに」 (no ni)	394
8.3.2.6 「けれども」 (keredomo)	396
8.3.2.7 「ながら」 (nagara)	399
8.3.3 Grader av sideordning og underordning	402
8.4 Emfatisk partikler	404
8.4.1 「も」 (mo)	404
8.4.2 「だけ」 (dake)	404
8.4.3 「しか」 (shika)	406
8.4.4 Sammenligning av 「だけ」 (dake) og 「しか」 (shika)	408
8.4.5 「ばかり」 (bakari)	410
8.4.6 「のみ」 (nomi)	414
8.4.7 「など」 (nado)	416
8.4.8 「ほど」 (hodo)	418
8.4.9 「まで」 (made)	422
8.4.10 「ぐらい」 (gurai)	423
8.4.11 「さえ」 (sae)	425
8.4.12 「すら」 (sura)	426
8.4.13 「こそ」 (koso)	427

8.4.14 「でも」 (de mo)	430
8.5 Setningsfinale partikler	432
8.5.1 「か」 (ka)	432
8.5.2 「ね」 (ne)	433
8.5.3 「よ」 (yo)	435
8.5.4 「な」 (na)	436
8.5.5 「わ」 (wa)	437
8.5.6 「の」 (no)	438
8.5.7 「さ」 (sa)	439
8.5.8 「ぞ」 (zo) og 「ぜ」 (ze)	441
8.5.9 「かい」 (kai) og 「だい」 (dai)	442
8.5.10 「かしら」 (kashira)	443
8.5.11 「かな」 (kana)	444
8.5.12 「もの」 (mono) og 「もん」 (mon)	445
8.5.13 「つけ」 (tuke)	447
8.5.14 「とも」 (tomo)	448
8.5.15 Kombinasjoner av setningsfinale partikler	449
8.6 Sitatpartikkel	452
KAPITTEL 9 SITATER	455
9.1 Direkte og indirekte sitat på norsk og japansk	455
9.2 Japanske sitatverb	457
9.2.1 Verb som siterer tanker	459
9.3 Sitat med forbehold	463
9.4 「と言いました」 (to iimashita) eller 「と言っていました」 (to itte imashita)?	464
9.5 Utelatelse av sitatverbet	465
9.6 Attributiv bruk av frasen 「という」 (to iu)	466
9.6.1 Alternativer til 「という」 (to iu) i attributiv posisjon	469
9.7 「という」 (to iu) som formidler av annenhånds informasjon	471
9.8 Sitering av spørresetninger	472

9.9 Indirekte sitat uttrykt med 「ように」 (yoo ni).....	473
9.10 「と」 (to) og 「を」 (o) foran sitatverb	475
9.11 Gjengivelse av lyder	475
9.12 Relaterte strukturer	477
KAPITTEL 10 TALLORD OG TELLESUFFIKSER	479
10.1 Tallord	479
10.2 Tellesuffikser	483
10.3 Angivelse av tidspunkter og tidsintervaller	488
10.3.1 Datoer / antall dager	488
10.3.2 Månedsnavn / antall måneder	490
10.3.3 Årstall og telling av år	492
10.3.4 Telling av uker	495
10.3.5 Klokkeslett	495
10.3.6 Varighet av tid angitt i timer, minutter og sekunder	499
10.4 Å uttrykke frekvens.....	502
10.5 Visse kombinasjoner gir endringer i lydforhold	504
10.6 Telleenhetens syntaktiske distribusjon og funksjon	508
10.6.1 Telleenheten modifierer predikatet	511
10.6.2 Telleenheten som predikat	512
10.7 Ordenstall	512
10.7.1 Telleenhet i kombinasjon med substantivet 「目」 (me)	513
10.7.2 Klassifikatoren 「番」 (ban) + substantivet 「目」 (me)	514
10.7.2.1 Klassifikatoren 「番」 (ban) i andre kombinasjoner	515
10.7.3 Klassifikatoren 「つ」 (tsu) + substantivet 「目」 (me)	516
10.7.4 Prefikset 「第」 (dai).....	517
10.7.5 Klassifikatoren 「位」 (i)	517
10.7.6 Klassifikatoren 「号」 (gou).....	518

KAPITTEL 11 ADVERB.....	521
11.1 Kategori 1: gradsadverb	522
11.2 Kategori 2: mengdesadverb	526
11.3 Kategori 3: måtesadverb	528
11.4 Kategori 4: tidsadverb	529
11.5 Kategori 5: setningsadverb	532
11.5.1 Nektende utsagn	533
11.5.1.1 「決して」 (kesshite), 「全然」 (zenzen), 「必ずしも」 (kanarazu shimo)	
.....	533
11.5.2 Antakelse, tvil	534
11.5.2.1 「たぶん」 (tabun), 「おそらく」 (osoraku), 「もしかすると」	
(moshi ka suru to)	534
11.5.3 Kommando, forespørsel, ønsker	534
11.5.3.1 「ぜひ」 (zehi), 「どうか」 (doo ka), 「なんとか」 (nan to ka)	534
11.5.4 Spørsmål	535
11.5.4.1 「なぜ」 (naze), 「どうして」 (dooshite), 「いったい」 (ittai)	535
11.5.5 Overbevisning	535
11.5.5.1 「絶対に」 (zettai ni), 「必ず」 (kanarazu), 「きつと」 (kitto)	535
11.5.6 Utbrudd, utrop	535
11.5.6.1 「なんて」 (nante), 「なんと」 (nanto)	535
11.5.7 Betingelse, innrømmelse	536
11.5.7.1 「仮に」 (kari ni), 「もし」 (moshi), 「たとえ」 (tatoe)	536
11.5.8 Evaluering, vurdering	536
11.5.8.1 「当然」 (toozen), 「幸い」 (saiwai), 「あいにく」 (ainiku)	536
11.6 Kategori 6: 「発言の副詞」 (hatsugen no fukushi)	537
11.7 Avsluttende kommentarer om adverb	538
APPENDIKS 1	539
Suffikser for yrker	539
Suffikset 「屋」 (ya)	539
Suffikset 「家」 (ka)	540
Suffikset 「師」 (shi)	540

Suffikset 「士」 (shi)	541
Suffikset 「員」 (in).....	543
Suffikset 「官」 (kan).....	543
Suffikset 「手」 (shu).....	544
Suffikset 「人」 (jin).....	544
Suffikset 「者」 (sha).....	545
 APPENDIKS 2.....	547
Slektskapsforhold	547
 APPENDIKS 3.....	549
Kombinasjoner av tall og en rekke ulike klassifikatorer	549
 APPENDIKS 4.....	553
Oversikt over <i>u</i>-verb med oppslagsform som ender på <i>-ru</i>	553
 STIKKORD.....	557

Innledning

Folk blir ofte imponert når noen forteller at de studerer japansk. Dette fordi de har et intuitivt inntrykk av at det er en betydelig distanse mellom norsk og japansk. Mange har kanskje til og med en forestilling om at japansk må være svært komplisert, ja bortimot utilgjengelig eller uoverkommelig for andre enn japanerne selv.

Det japanske språket *er* svært forskjellig fra det norske – noen vil si at de to språkene er nærmest kontrære. Det betyr heldigvis ikke at det er umulig for en nordmann å lære seg japansk. I det følgende vil jeg i så stor grad som mulig prøve å kontrastere fenomener i de to språkene. Forhåpentligvis vil du raskt oppdage at kontrastene mellom japansk og norsk først og fremst er interessante. Kanskje du til og med oppdager sider ved ditt eget språk som du aldri tidligere har tenkt over?

Det fins ulike analyser og fremstillinger av det japanske språket. Måten det japanske språket blir beskrevet på for japanere selv, er svært forskjellig fra den måten språket blir beskrevet på for utlendinger, det vil si personer som ikke har japansk som morsmål. Terminologien som brukes, er heller ikke felles, noe som kan virke svært forvirrende.

Et språk kan selvsagt beskrives på flere ulike måter, og hvilken måte man velger å gjøre det på, avhenger naturlig nok av hvilken tradisjon man tilhører. Noen legger i sine lingvistiske analyser mer vekt på å beskrive morfologi og syntaks, mens andre legger vekten på semantikk og innhold.¹

I denne boken vil jeg først og fremst ta utgangspunkt i metoder for å beskrive det japanske språket på som er mye brukt i undervisning til vestlige studenter. Bare i beskjedent grad vil jeg referere til uttrykk fra den tradisjonelle japanske metoden for å beskrive språket på – med andre ord slik det blir beskrevet i japansk skolegrammatikk. Før vi for alvor går løs på det denne boken skal dreie seg om, skal vi se på noen innledende, generelle særtrekk ved det japanske språket.

Enkelte ganger vil du sannsynligvis oppleve at kommentarer og forklaringer går «hus forbi», og at det kan være vanskelig umiddelbart å få tak på alt jeg forsøker å forklare gjennom eksemplene. Det kan selvsagt skyldes at forklaringene ikke er gode nok, eller at de ikke er opplysende nok. Men det kan også skyldes at du rett og slett har for spinkelt grunnlag i japansk til å oppfatte poenget på det aktuelle tidspunktet. Alt henger nemlig sammen med alt, derfor bringer et forsøk på

¹ En liten påminnelse: *Morfologi* er studiet av ordenes oppbygning – i praksis ordbøyning og ord-danning, *syntaks* er studiet av setningens oppbygning – hvordan ordene settes sammen til fraser og setninger, mens *semantikk* er synonymt med betydningslære – det vil si at man studerer betydningen av ord og ytringer.

å forklare noe gjennom et eksempel automatisk med seg nye behov for forklaringer og eksempler. Men et sted må man jo begynne ...

Husk at denne boken ikke skal leses fra perm til perm, men i mindre porsjoner. Den er ment å være en oppslagsbok, og du kan når som helst bla tilbake og studere tidligere leste beskrivelser.

Kapittel 1 Noen generelle særtrekk ved det japanske språket – innledende kommentarer

1.1 Ord-/leddstilling

Norsk er et såkalt SVO-språk. Det betyr at vanlig leddstilling i en norsk setning er subjekt (S) etterfulgt av verbal (V) og direkte objekt (DO). Eksempel: «Far drikker kaffe.»

Japansk er derimot et SOV-språk, noe som innebærer at verbet kommer til sist i setningen. Ordene i den norske eksempelsetningen vil oversatt til japansk få rekkefølgen «far kaffe drikker».

1.2 Særtrekk ved substantiver

Fra vårt eget morsmål er vi vant til at substantiver tilhører et grammatisk kjønn, og at de bøyes i bestemthet og tall. Substantivet *bil* tilhører for eksempel hankjønn, og det kan bøyes i tall (*bil*, *biler*) og bestemthet (*bilen*, *bilene*). Japanske substantiver markerer imidlertid ikke grammatisk kjønn, og de bøyes verken i entall/flertall eller i ubestemt/bestemt form. Det betyr at et japansk substantiv bare har én form. For eksempel kan det japanske substantivet *kuruma* oversettes med «bil», «bilen», «biler» eller «bilene» på norsk, alt etter sammenhengen det forekommer i. Det betyr ikke at det er umulig å uttrykke så vel tall som bestemthet også på japansk. Flertall kan for eksempel indikeres ved hjelp av reduplikasjon (gjentakelse av substantivet) eller ulike flertallssuffikser (spesielle endelser som hektes på substantivet).

1.3 Særtrekk ved verb

Japanske verb er upersonlige. Det betyr at de kun uttrykker en handling eller tilstand uten å forandre seg i person og tall, slik vi kjenner det fra for eksempel tysk (*ich spreche*, *du sprichst*, *er spricht*, *wir sprechen* og så videre). Verbet har imidlertid en rekke forskjellige former som fremkommer ved å legge ulike suffikser til verbets rot eller stamme. På denne måten kan vi for eksempel få frem grammatisk tid (tempus).

1.4 Utelatelse av subjektet

Ettersom verb er upersonlige på japansk, kan det virke ganske underlig at man på japansk ofte utelater subjektet.² Dette fenomenet er spesielt fremtredende i muntlig språk. Sammenhengen et språklig uttrykk står i, er avgjørende her. Dersom det er åpenbart hva som er subjektet i uttrykket, kan subjektet like godt utelates. Det som er åpenbart for en japaner med hensyn til å tolke språklige signaler i japansk, er imidlertid ikke nødvendigvis like åpenbart for en utlending. Å tolke de tilstedeværende signalene riktig krever god innsikt i japansk kultur og tankegang. Det gjelder ikke minst der disse signalene manifesterer seg i verbformer som uttrykker ulik grad av respekt.

Det japanske språket inneholder strategier for å signalisere respekt og/eller høflighet overfor samtalepartnere eller personer som omtales. Disse strategiene er spesielt godt utviklet i verbsystemet, men kan også på ulike måter markeres i substantiver.

I en kommunikasjonssituasjon vil avsendere og mottakere gjensidig markere sosiale roller ved å bruke språksignaler som nevnt over.

1.5 Agglutinasjon

En måte å klassifisere verdens språk på er å dele dem inn etter hvor mye morfologi de inneholder; det vil si i hvor stor grad ord kan bøyes, avledes eller settes sammen til nye ord. Et språk som ikke har bøyings- eller avledningsformer, men hvor de enkelte leksemene har én uforanderlig form, kalles et isolerende språk. Eksempler på slike språk er kinesisk og vietnamesisk.

Språk som har bøyings- og avledningsformer, betegnes som syntetiske språk. En variant av slike språk kalles for flekterende språk. Norsk regnes vanligvis for å tilhøre gruppen av flekterende språk, fordi norsk har såkalt indre bøyning (for eksempel når *skrive* blir til *skrev* i sterke verb) og dessuten bøyningssendelser som uttrykker flere trekk ved substantiver (entall/flertall, bestemthet/ubestemthet).³

Et syntetisk språk som ikke er flekterende, danner bøyingsformer ved agglutinasjon. Dette fører oss til poenget – japansk er nemlig et agglutinerende språk. Selve uttrykket skriver seg fra det latinske ordet *agglutinare*, som betyr «å lime sammen».⁴ Konkret vil det å agglutinere si å hekte grammatiske morfemer⁵ på en

² Det er ikke bare subjektet som ofte utelates, men alt som oppfattes som redundant.

³ Det er selvsagt ikke slik at et språk er enten isolerende eller syntetisk. Og det er heller ikke slik at et språk er enten flekterende eller agglutinerende. Det korrekte er at det er snakk om grader langs en skala, det vil si at noen språk kan være mer syntetiske enn andre, mindre agglutinerende enn andre, og så videre.

⁴ Jamfør for øvrig det engelske ordet *glue* («lim»).

⁵ Et morfem er den minste ordenheten med betydning eller grammatisk funksjon.

ordrot (semantisk morfem) uten at dette rotmorfemet endrer seg. Hvert enkelt av de grammatiske morfemene som hektes på, bærer sin egen grammatikalske funksjon (fortid, passiv, negativ, kondisjonal og så videre). Videre er rekkefølgen av elementene som agglutineres, bestemt.

For å illustrere hvordan systemet fungerer i japansk, følger et eksempel med utgangspunkt i det japanske adjektivet 「^{むずかしい} 難しい 」 (muzukashii = vanskelig). I eksemplet bruker vi bare latinske bokstaver.

<i>Muzukashi-i</i>	(er vanskelig)
vanskelig-ikke fortid	
<i>Muzukashi-ku</i>	(vanskelig)
vanskelig-adverb	
<i>Muzukashi-ku-na-i</i>	(er ikke vanskelig)
vanskelig-adv-neg-adj	
<i>Muzukashi-ku-na-katta</i>	(var ikke vanskelig)
kald-adv-neg-fortid	
<i>Muzukashi-ku-na-katta-ra</i>	(hvis (noe) ikke var vanskelig)
vanskelig-adv-neg-fortid-kondisjonal	

Vi ser altså at etter hvert som grammatiske morfemer legges til den semantiske roten (*muzukashi*), får helheten endret betydning.

1.6 Partikler

Du vil erfare at japansk inneholder en rekke funksjonsord som vanligvis kalles for partikler. Partikler er små ord som typisk består av én eller to stavelser, og som isolert sett ikke har noen betydning. For at de skal få noen som helst mening, må de forekomme i en setning. Partiklene vi omtaler her, har som oppgave å fungere som selve «limet» i en setning – de knytter ordene og leddene sammen til forståelige enheter og viser samtidig forholdet mellom de ulike enhetene⁶. Med andre ord uttrykkes ordenes og leddenes grammatiske funksjon i setningen gjennom bruken av slike spesielle partikler. Fra norsk er vi vant til å analysere oss frem til hva som er de ulike ordenes funksjon i helheten. Skal vi for eksempel finne subjektet i en setning, spør vi om hvem som utfører handlingen.⁷ For å finne subjektet i setningen

⁶ Det gjelder ikke minst forholdet mellom nominale ledd og verbaler.

⁷ Dette er en semantisk definisjon av subjekt, som ikke alltid er holdbar. En syntaktisk definisjon tar derimot utgangspunkt i ordstillingen, som kan være en minst like god indikator på hva som er subjekt i en norsk setning. I en nøytral, fortellende setning er det jo vanlig at subjektet kommer først.